

אשכולות

העלון השבועי של גאלידי ישיבה "כנס ביבנה"

לזכר עולם יהיה צדיק לעיני מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' ה'תשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

תפקיד הישיבה – לחבר זל אחד

פרשת קרח
כ"ח בסיוון ה'תשס"ט
ג'ליזון מס' 103
(שנה שלישית)

זמני השבת

ת"א	י"ב
19.07	19.28
צאת השבת	20.33
19.07	20.30

אלעד חיים זנודה (ה')

דועה המשנה באבות (פ"ה מ"ז): "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים וכל מחלוקת שאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ומחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו".

מסביר הרמב"ם בפירושו המשניות: "כי מי שיחלוק לא לכוונת סתירת דברי חבירו, אלא לרצותו לדעת את האמת יתקיימו דבריו ולא יפסקו".

הרמב"ם כאן מלמדנו יסוד חשוב בהבנת מחלוקת לשם שמים ומחלוקת שאינה לשם שמים.

בעת שכל אחד מהצדדים קשוב ורוצה לשמוע את דברי חבירו, ואם דעת חבירו תחשב עליו יסכים עמו, זו מחלוקת לשם שמים אך אם לא, זו מחלוקת שאינה לשם שמים.

מובא בילקוט שמעוני (פרשת קרח רמז תשז): "כל הדברים האלה פייס משה לקרח, ואין אתה מוצא שהשיבו דבר לפי שהיה פיקח ברשעו, אמר אם אני משיבו, יודע אני שהוא חכם גדול עכשיו יקפחני בדבריו ואני מתרצה לו בעל כרחי, מוטב שלא אזדקק לו. כשראה משה שאין בו תועלת פרש הימנו. וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירים אף הן עמדו ברשען ולא נזקקו להשיבו".

קרח ועדתו הם אבי אבות המחלוקת שלא לשם שמים, בנוסף הם לא רצו כלל לשמוע לדברי משה שמא יצטרכו להודות לו. לעומתם הלל ושמאי מבטאים את המחלוקת שהיא לשם שמים, ועליהם אמרה הגמ' (עירובין יג): "מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כדבריהם מפני שהיו שונים דבריהם ודברי ב"ש ולא עוד אלא שהיו מקדימין דברי ב"ש לדבריהם".

רואים את ההבדל המהותי בין הלל ושמאי לקרח ועדתו, שהלל ושמאי מטרם הייתה לכוון להגיע אל האמת ולשמוע אחד את השני.

בפרשת קרח ועדתו הקטורת תופסת תפקיד מרכזי בהקטרתה, מדוע?

מסביר הרב אביגדור נבנצל בספרו שהקטורת יסודה במילה הארמית "קטרא" שפירושה לקשר, לעומת המילה קרבן ששורש המילה הוא מלשון קירוב. הקרבן מחבר את הבריאה לבורא ואז באה הקטורת וקושרת את שניהם יחד. הקרבן מכפר אבל הקטורת מחברת בין העולמות ומקשרת ביניהם כנגד הלשון הרע שבאה להפריד.

זהו תפקיד הקטורת בפרשה, קרח ועדתו מדברים לשון הרע על משה ואהרן ורוצים לגרום לפירוד (כדברי אונקלוס עה"פ "ויקח קרח" – "ואתפליג קרח") כנגד הפילוג באה הקטורת שמטרתה לתקן ולחבר.

מי מקריב את הקטורת? אדם שבלבו יש אחדות מוחלטת – אהרן הכהן, הדמות שהפכה לסמל לרדיפת השלום, היא תשיב את העולם לאחדותו באמצעות הקטורת.

לאור הדברים אנו מבינים את חשיבות מחלוקת לשם שמים שתפקידה ללכך את הדברים על בוריין לא מתוך שנאה או רדיפת כבוד, אלא מתוך כבוד לזולת, מתוך דיבוק חברים, ולא ח"ו ויכוח שמטרתו לפצל ולפג.

ישנם בחורים שמגיעים לישיבה ורואים חשיבות בלימוד התורה ועמלים בה, אבל לבד הם "מנותקים" מהחברה וחיים בתוך עצמם. על כך כותב הרב וולבה בספרו "עלי שור" פרק על חברתיות של בחורי ישיבה, שם הוא מביא את דברי הרמב"ם בפירושו המשניות על מס' דמאי (פ"ה משנה ג'): "חבר קורין לכל תלמיד חכמים, וכן קורין לתלמידי חכמים חברים, וקוראים בשם זה מפני שחברותם זה לזה היא החברות האמיתית מפני שהיא לשם שמים." ישיבה היא מקום שצומחים ממנו תלמידי חכמים ביתך, בשיתוף ובדיבוק חברים, לא שכ"א מכונס בתוך עצמו אלא שיש עזרה הדדית, כ"א מחזק את חבירו ועוזר לו וכך מתעלים יחד.

כך כתוב בברכות (גס): "הסכת – עשו כתות כחות ועסקו בתורה לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה, כדר' יוסי בר' חנינא דאמר ר' יוסי בר' חנינא מאי דכתיב 'חרב על הבדים ונאלו', חרב על שוניאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים ולא עוד אלא שמתפשים". רואים מכאן את חשיבות לימוד התורה ביחד בחבורה, ללמוד תורה לבד או להיות כל היום מוקף בחברים בלא תורה יביאו לירידה רוחנית. אלא לימוד התורה שמחובר לחברה, שיושבים ועוסקים בחבורה היא הדרך לצמיחה ועליה רוחנית.

"אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וכל בניין לימודי ה' ורב שלום בניין". לכאורה צריך להבין איך תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, הרי יש כ"כ הרבה ויכוחים ומחלוקות בש"ס אז איך נוצר פה שלום?

מסביר הרב קוק (עולת ראיה"ח עמ' של) שדווקא ריבוי הדעות המגוון הרחב זהו השלום, לעומת הדעה האחת שהיא קובעת ואין בלתה.

בתחילה פתחנו במחלוקת שהיא לשם שמים וזו הנק', במחלוקת שכ"א שומע לחבירו ומאזין לדבריו, מתוך המחלוקת יוצאים מספר דעות וביחד מבררים את הדרך הנכונה. השלום והאחדות הם יסוד גדול ועל ידם זכו ישראל לקבלת התורה. כדאיאת במסכת דרך ארץ זוטא (פרק השלום): "הואיל וישנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום, הרי השעה שאתן להם את תורתך".

שנוכה בע"ה מתוך דיבוק חברים, אחדות ורעות להגדיל תורה ולהאדירה. ר"האמת והשלום אהבו".

עורך: מוטי פקטר | הקלדה: יעקב סוקוליק

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה" תגובות, הערות והארות ניתן לשלוח לכתובת: eshkolot@gmail.com

העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org (עברית), www.kby.org (אנגלית) נא לשמור על קדושת הגליון!

בה"י המעשה

ר שבע שעבר שאלנו מה דינה של כתובה שנכתב בה ההחתן נשבע והעדים חתמו על כך, ובמצאות החתן לא נשבע, האם יש להכשיר שטר כתובה זה? הבאנו ב' התרים לצדד בהכשר העדים. במאמר זה נביא ב' התרים נוספים מדוע העדים אינם נפסלים, וכן נדון בקצרה בשאלה מה דינו של שטר שבטל מקצתו, ולאור הדברים אכתוב את המסקנות לדינא.

היתר ג'

הגמ' במסכת בב"מ (עב.) אומרת: תנו רבנן: שטר שכתוב בו רבית - קונסין אותו, ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: גובה לא את הקרן ואינו גובה את הרבית.

הגמרא שלפנינו עוסקת בשטר הלוואה, שהלווה התחייב לפרוע למלווה את סכום הלוואה (קרן) עם החזר רבית, ונחלקו חכמים ור"מ מה דינו של שטר זה? ר"מ סובר שטר זה נפסל לגמרי ואין גובים בו את הקרן גזירה שמא יגבו בו את הרבית, ואילו חכמים סוברים ששטר זה כשר ואפשר לגבות בו את הקרן.

תוס' (שם ד"ה שטר) מקשים מדוע שטר זה כשר לגבות בו¹, הרי העדים החתומים בשטר זה פסולים מפני שהם עברו בלאו "לא תשימון עליו נשך"² לכן תוס' מתרצים ב' תירוצים: א. מדובר כאן בריבית דרבנן, והעדים אינם נפסלים אם אינם מרויחים מעסקא זו.

ב. מדובר כאן בריבית דאורייתא, והטעם שאינם נפסלים מפני שהעדים אינם יודעים שעוברים על איסור רבית בחתימתן וחושבים שהאיסור על המלווה ולא על העדים.

אומנם הרמב"ן ועוד ראשונים אחרים בסוגיא זו סוברים שמדובר כאן שטר ששטר כולל בתוכו קרן יחד עם רבית והעדים לא ידעו מכך לכן הם כשרים³, אומנם במידה והיה נכתב בשטר סכום הקרן לבד וסכום הרבית לבד העדים היו נפסלים. (לעיון בדין זה עיינו חו"מ סי' נ"ב וביד"ד סי' קס"א).

קצות החושן (חו"מ סי' נ"ב ס"ק א') בא ליישב את קושיית התוס' (הנזכרת לעיל) ומחדש חידוש גדול, ולפי תירוצו, נלע"ד שיש פתח להכשיר את הכתובה.

הקצות מביא את קושיית התוס' על המשנה בחולין (יד.) "השוחט בשבת שחיתתו כשרה" והקשו התוספות (שם ד"ה השוחט) הגמ' מעמידה את המשנה אפילו אם שחט במזיד שחיתתו כשרה, ומדוע הרי מומר שחיתתו פסולה? תוס' מתרצים אין אדם נעשה מומר בפעם אחת אלא בכמה פעמים ולכן שחיתתו כשרה. הר"ן (א: מדפי הריף) מתרץ תירוצו אחר, אע"פ ששחט במזיד אינו נעשה מומר אלא בגמר השחיטה אם כן בזמן ששחט היה כשר ורק לאחר גמר השחיטה נעשה מומר ומכאן והלאה שחיתתו נפסלת.

הקצות כותב שעל פי תירוצו הר"ן אפשר ליישב את קושיית התוס' (ב"מ), שטר שיש בו רבית אף שהעדים עשו איסור וחתמו על שטר זה מ"מ העדים אינם נפסלים בשעת חתימתן אלא מכאן ואילך, ולכן השטר כשר מפני שבשעה שחתמו היו עדים כשרים.

בשו"ת מהרי"ט (חלק א' סי' קל"ח) דן מהו תוקפם של קידושין שנערכו בקהילה שקיבלה על עצמה בחרם לא לערוך קידושין אם לא יהיו נוכחים שם החכם המרכיב תורה בקהל, והפרנסים, אולם כמה מאנשי הקהילה עברו על החרם וקידשו שלא במעמדם, האם הקידושין חלים?

וכתב מהרש"ך לקיים קידושין אלו, ואין לפסול עדות העדים מפני שעברו על החרם, והטעם לכך מפני שהעדים נפסלו מכאן ולהבא אחר שנתקדשה, אבל בשעת הקידושין היו כשרים ולכן האשה מקודשת⁴.

עוד כתב הקצות בחלק בדין זה בין עד רשע חמס (החשוד על הממון כגון גזלן) לבין עד רשע שאינו חמס. עד שאינו חמס אין פיסולו מפני שמשקר אלא מטעם גזירת הכתוב "אל תשת רשע עד" ואילו עד חמס פיסולו מחשש שמשקר מפני הנאת ממון, ולדבריו רשע שאינו חמס שפיסולו מצד גזו"כ אינו נפסל אלא על מה שהעיד אחר שנעשה רשע אבל מה שהעיד בשעת רשעתו כשר מפני שאין כאן חשש שמשקר, א"כ העדים שעברו על החרם שאין פיסולם כעד חמס נפסלים לאחר עריכת הקידושין, אבל הקידושין אינם נפסלים. והוא הדין בשטר שיש בו

ריבית, אף שהעדים נפסלים מכאן ולהבא, מ"מ העדים אינם עדי חמס ואינם חשודים לשקר, ולכן השטר כשר.

א"כ בנידון דידן, אף אם נאמר שהעדים עשו שלא כהוגן וזולזלו ולא קראו את כל פרטי הכתובה, מ"מ לא גרע מעד רשע שאינו חמס, ואף אם נאמר שנפסלים, מ"מ מכאן ולהבא הם נפסלים, אולם הכתובה כשרה, אלא שאם חתמו העדים בעבר על כתובה אחרת ולא דייקדקו בפרטיה ומשום כך נפסלו העדים, מעתה הכתובה שלפנינו נפסלת (הנתיבות שם חולק על הקצות אומנם בנידו"ד אפשר שיוודה).

היתר ד'

אפשר לומר לענ"ד שהעדים טעו וחשבו שענין השבועה הוא רק לשופרא דשטרא, דהיינו לחיזוק וליפוי שטר הכתובה, שהרי בכתובות של יוצאי אשכנז לא נזכר ענין השבועה, וכן ישנם חתנים ספרדים שאינם נשבעים ועדי השטר נאמנים לומר כך.

כעין זה מצינו בחו"מ סי' ע"א סע' י"ד "שטר שיש בו נאמנות, ומנהג המקום שהרבה כותבים נאמנות, בלא המלכת הבעלים, לשופרא דשטרא, והלווה טוען כי בלא רשותו נכתב, אם העדים עצמם הם כאן ואומרים שלא כתבוהו כי אם מפני שהיו רואים שבשאר שטרות הוא כתוב כך, אף על גב דכתיב ביה: וקנינא מיניה על כל מאי דכתיב לעיל, אין סומכין על הנאמנות, כיון שאינו מנהג פשוט לכתוב כן בכל השטרות... ואם כתוב בפירוש: וקנינא על כל מאי דכתיב ומפורש לעיל, ובענין הנאמנות מפורש, ואחר כך אמרו: לא אמר לנו מעולם נאמנות זה, אי: בטעות כתבנוהו, אינם נאמנים, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. לכן מנהג טוב לכתוב בשטרות קנין על הנאמנות מפורש, ושוב אין לפקפק". המחבר פוסק עפ"י בעל התרומות (שער כו) שטר שנכתב בו נאמנות והלווה טוען שכתבו זאת בלא רשותו, אע"פ שנכתב בשטר שהעדים קיבלו בקנין מהלווה שמתחייב על כל מה שנכתב בשטר, מ"מ העדים נאמנים לומר שכתבו את הנאמנות רק מפני שראו בשאר שטרות שכתוב כך, ולא קיבלו בקנין רק על שאר הדברים הכתובים בשטר.

השי"ך (שם ס"ק ל"ב) תמה על דין המחבר וזה לשונו: "צל"ע בדין זה שיהיו העדים נאמנים לומר שלא קנו על הנאמנות ובשטר כתוב וקנינא מיניה על כל מה דכתיב ומפורש לעיל" כלומר מדוע העדים נאמנים לטעון הפך מהכתוב בשטר, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד? השי"ך (שם) דן בדין זה ומתריך עפ"י מה שכתב בבית הכנסת לבאר את דברי בעה"ת, כאן מדובר במקום שנהגו לכתוב נוסח זה לשופרא דשטרי ולא על דעת שיהיה קיים כל שלא נמלכו בבעלים.

אומנם בב"י (סי' ע"א) תירץ תירוצו נוסף, שבעה"ת מדבר במקום שאין כותבים נאמנות בכל השטרות ובמקצתן כתוב כך ומפורש בדברי המחבר שנוקט תירוץ זה לעיקר שהרי כתב "כיון שאינו מנהג פשוט לכתוב כן בכל השטרות"⁵.

ולפי"ז בנידון דידן שאין הזכרת השבועה נכתבת בכל שטר כתובה, לדעת המחבר נאמנים העדים לומר שחשבו שנוסח זה הוא לשופרא דשטרא ולכן חתמו על הכתובה.

עד כאן עסקנו בחלקה הראשון של התשובה והבאנו ארבעה היתרים מדוע העדים אינם נפסלים ושטר הכתובה כשר, וכעת נעסוק בחלקה השני של התשובה.

האם שטר שבטל מקצתו בטל כולו?

בשו"ת מהר"ם פדאוה (סי' מ"ד) פסק אם היו כתובים בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר לדבר אחד השאר לא נתבטל, והוכיח כן משטר מוקדם ושטר שיש בו רבית שאף שנתבטל הזמן שבו או הריבית שבו, מ"מ יש לו דין שטר וכן הוכיח כן מדברי הרמב"ם (הל' עדות פרק י"ד הל' ז') שכתב: "...אבל אם כתב בשטר אחד שנתתי לראובן חצר פלונית ושנתתי לשמעון שדה פלונית, נמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה, זה שהם רחוקים ממנו מתנתו קיימת שאלו שתי עדויות אע"פ שהן בשטר אחד..." ומבואר בדבריו אף שהמתנה שבשטר בטלה לאחד מהם מ"מ המתנה לשני קיימת מכת השטר.

וא"כ יוצא לדינא ששטר שבטל מקצתו הוא כשר, וכן פסק הרמ"א דין זה בחו"מ סי' נ"א סע' ו', וכן הסכמת האחרונים⁶.

מסקנה לדינא

המורם מכל הנ"ל, שטר כתובה שנכתב בו ההחתן נשבע, אבל במציאות החתן לא נשבע והעדים חתמו על כך, יש להכשירו בדיעבד, אומנם לכתחילה אם אפשר ראוי לתקנו.

⁵ הלווה נותן נאמנות למלווה לומר שהלווה לא פרע ומכאן זה הלווה אינו יכול להשביע את המלווה שאינו נפיר.
⁶ אומנם השי"ך וגידולי תרומה דחו תירוץ זה.
⁷ עיין שער המשפט שהוכיח מירושלמי כנגד דינו של מהר"ם פדאוה.

¹ קנישא זו שייכת גם לדעת ר"מ, שהרי לדעתו השטר כשר אלא חושש מצד אחר, שמא יגבו את הרבית בשטר זה.
² משנה בב"מ עה: "ואלו עוברין בלא תעשה: המלווה והעורב והעדים, וחכמים אומרים: אף הסופר", ומכאן יש להזהר לא לחתום כעד או כערב על שטר שיש בו רבית, וכן אזהרה זו שייכת גם על מי שמכין את החוזה.
³ תוס' (שם) העלו אפשרות לתרץ כן ורחו זאת.
⁴ מהרי"ט הקשה על דברי מהרש"ך אומנם הקצות דחה את קושייתו וחיזק דברי מהרש"ך.

א סדר כאן¹ משיטות הראשונים והאחרונים העיקריות בענין ערבית בזמנה.

רוב הראשונים מתייחסים לזמן תפילת ערבית כתוצאה של זמן קריאת שמע, ולכן ההתייחסות מובאת בתחילת מסכת ברכות. המנהג באותו זמן³ היה להתפלל תפילת ערבית בשעה מוקדמת, וכפי שמשמע היתה ערבית סמוך לתפילת מנחה.

לגבי קר"ש מחדש ר"ת שגם לענין זה אמר ר' יהודה (ברכות רפ"ד) שמשעת פלג המנחה לילה הוא וכמו שמבואר באור זרוע (ומובא אצלנו בתוס' ברכות דף ב סוף ע"ב), ור"י מתרץ שלפי הרבה תנאים (ברייתות בתחילת המסכת) זמן קר"ש הוא קודם חשיכה ואנו פוסקים כמותם; שיטת סתם התוספות לענין ק"ש דלא דרשינן בשכבך ובקומך (כמו שמשמע בתורה ליתני ומסיק בתורה אי הכי).

לגבי תפילה יש לכר"ע את היתרו של ר' יהודה. אמנם יש הגבלה דלא למעבד תרי קולי דסתרי אהדי (ערובין ז). ולכן א"א להחשיב את אותו הזמן כיום וגם כלילה ודוקא דעביד כמר עביד וכלשון הרא"ש (פרק תפילת השחר סי' ג') בשם [רב האי] גאון ז"ל דמאן דמקדים ומצלי ערבית תו לא מצי לצלוויי מנחה אלא עד פלג המנחה דאם איתא לדר"י ליתא לדרבנן וכו' לכן אי צלי תפילת המנחה עד הערב תו לא מצי לאקדומי לתפילת הערב בפלג המנחה דא"א לו לעשות פעם כר"י ופעם כרבנן עכ"ל הרא"ש. אף שבציטוט זה אפשר להביא שמדובר באותו יום דוקא (וכן נוטה המאירי לפסוק - ומשם ברור שעכ"פ הוא סובר שיש מי שחולק) רש"ק בתפארת שמואל (שם ד') כ"פ מי שרגיל⁴ וכו' (משמע כשיטה המחמירה ולא כמאירי). הוא שם מסיים: ותוס' כתבו כי מפני טורח הציבור מקילי בתפילה למעבד תרי קולי דסתרי אהדי (באותו יום).

קולא זאת בתפילה (ואפילו ביום אחד) מוזכרת בפירושו בתוס' ורא"ש, (מה שכתב הרא"ש [א', א'] בשם רב האי שנהגו להקדים בתפילה אבל לא בקר"ש אפשר דאירי בהקדימו מנחה ג"כ) והיא מבוססת על יסודו של רבינו יונה ושל בעל ההשלמה, שבדיעבד אם התפלל ערבית קודם זמנה, אם היה אחר פלג המנחה, יצא. בהתבסס על הכלל ששעת הדחק כדיעבד דמי, מצאו רבוותינו מקום להקל אפילו באותו יום כדי שלא יבטל התמיד (לשון הרמ"א סו"ס נ"ה, מתשובת ריב"ש תקי"ח; וע"ש) וליחיד שאין בו ענין זה הקלו ג"כ אבל לא באותו יום (משנ"ב רל"ג, י"א משם ע"ת ור"א ומשמע שם ובבב"ה ר"ס רל"ה ממעשה רב להגר"א [אות סה] דאפילו לצורך תפילה במנין לא הקילו⁵).

¹ איני מנסה להציג פתרונות הלכתיים או מסקנות הלכתיות, וודאי כל דבר יישקל לפי עניינו; עם זאת השתדלתי לעשות מלאכה נאמנה בעריכת השיטות.

² לא התייחסתי בצורה מפורטת לק"ש, ולא להבדלה או לערבית במוצאי שבת או כל עניין אחר.

³ לפחות מתקופת רב האי, כמו שאפשר לראות מתשובתו (רא"ש ריש מכילתין): בע"ש (בהנחה שיש הברל ועיין לקמן) רב מצלי ג"כ קודם חשכה.

⁴ ואפילו לשיטתו לא נראה שייקבע לפי מה שעשה ביום שנעשה בר מצוה ויכול לשנות.

⁵ ופשוט שגם לשיטתו דעביד כר"י בתפילה מועיל, שהוא מפורש בנגמרא ורק העדיף מעלת ערבית בזמנה על תפילה במנין עם מעלתה ולדין העיקר הוא מה שביב"ה הביאו

קולא זו מפני הדחק מובאת במשנ"ב בהל' תפילת ערבית וז"ל (רל"ה, ח') והיו עושיין כן מפני הדחק (רשב"א ורא"ה בהלכותיו. שעה"צ) שכמה פעמים אילו היו ממתנינים בתפלת ערבית עד צה"כ היה כ"א הולך לביתו ולא היו מתפללין בצבור שטורה להם להתאסף עוד וגם איכא עמי הארץ טובא דאי לא יתפללו בצבור לא היו מתפללין כלל וע"כ סומכין עצמן וכו' וכדאיתא לעיל סי' רל"ג (סקי"א) דשרי לעשות כן בשעת הדחק וכו' אף שהוא דלא כהלכתא לרוה"פ ע"כ ובסקי"ב כ' ז"ל מיהו באיזה מקומות בבתיכ"נ יש עדיין מנהג הישן ע"כ וע"ש העצות איך ינהג. ובערוך השלח האריך בחריפותו ליישב המנהג לשיטת הפוסקים (רל"ה, א-ה; ונזכר רל"ג, י'), עכ"פ אין המנהג הזה לספרדים כ"א כל עדת ישראל יעשו אותו מפני הדחק וודאי מי שיכול לעצמו להחמיר באופן דלא נפיק חורבא לקהל טוב שכן יעשה ואין טעם להקפיד בקולא במקום שא"צ⁶.

כל זה הוא בימות החול אבל בשבת מצאנו עוד קולא והיא מש"כ מג"א (רס"ז, ג') משם בה"ג שכיון שקיבל עליו שבת יוכל להקדים תפילת ערבית (וע"ש) וכלשון ערוה"ש בשבת יש לו לכתחלה להתפלל תפלת ערבית של שבת מפלג המנחה ולמעלה מפני תוספת שבת דכיון דקיבל עליו שבת הוה כלילה ממש [פני יהושע ריש ברכות בד"ה על כן ובפ"ד דף כז. ד"ה והשתא ע"ש היטב] עכ"ל, ובאמת כך היה המנהג פשוט בזמנם וכ"כ בשו"ע (רס"ז) שמקדימים עד שברכו היה קבלת שבת בימייהם, ומוכח שהיה קודם שקיעה, וע"ז גם הרמ"א לא הזכיר שמנהג מקומו להתפלל ערבית משחשכה (כמו שעשה בהלכות תפילה) רק ציין להיכא שמבואר מתי הוא זמן פלג המנחה (ואולי משום ששם פסק שלא לעשות כן הוצרך לברר כאן כיצד יעשה).

הערוה"ש מוסיף (לכד מדלעיל, שהזכיר רל"ג: ג') לגבי ליל שבת שיקול צדדי והוא שלפי דבריו (רס"ז, ד') ז"ל גדר גדול הוא לשבת להחמיר ונשים ועמי הארץ שעינם רק אל זמן התפלה בבהכ"נ ואם יאחרו להתפלל בבהכ"נ הרבה הרבה בכל עיר ועיר שידליקו נרות אחר השקיעה כאשר עינינו רואות ואזנינו שומעות לדאבון לבבינו בכמה עיירות גדולות וקטנות שמאחרים להדליק נרות ובאים לידי חילול שבת רחמנא ליצלן מהאי עונשא רבה וחוב קדוש על הרב והיריאים שבעיר להתפלל מבעוד יום למען למנוע חילול שבת קדש ויש שמתאמצים להתפלל ערבית בזמנה בשבת ועתידיים ליתן את הדין דידוע שבזה תלוי שלא יחללו שבת בעיר עכ"ל⁷. וגם בכל יום מיכל וכדלעיל.

ולא שהוא נהג כן (וערוה"ש פליג על שיטה זו בחריפות ג"כ רל"ה, ט' ז"ל שם הא כבר הזהיר רב האי גאון להתפלל עם הצבור מבע"י וכ"כ בש"ע ואיך ינהגו שלא כדבריהם עכ"ל ואפשר שזה הוא ג"כ מפני דנפיק חורבא ויל"ע ורעביד כמר עביד).

⁶ ובאמת הקילו גם יותר מזה כמו שהביא תרוה"ד בראש ספרו ממנהג מקומו וממנהג גדולי זקני קרעמו בימים הקדמונים (עירו של סבו בעל הג"הות אשר"י) להתפלל ערבית של ערב שבת שלש וארבע שעות קודם הלילה נוטה להתיר, ודקדק שם דגם ת"ח א"צ לפרוש מהם ורק אם הוא גם מוחזק בפרישות ידקדק על ק"ש ותפילה בזמנה.

⁷ והוא עצמו תיקן תקנות בעניין (מוולוז'ין עיר ירושלים לנכדו ר"מ בר אילן ח"א עמ' 280; שרי המאה ח"ו עמ' 112-113).

השאלה הוצאת בגד שעטנו בשנת

השבעות ניתן לשלוח תשובות לתיבת חזואל: eshckolot@gmail.com

הרב בן-ציון אלגזי שליטי"א

שאלה: כתב המג"א (סי' ש"א) שהיוצא בשבת לרה"ר בטבעת שיש עליה צורת אדם עובר באיסור הוצאה, דכיוון שיש איסור ללבושה אינה נחשבת כחשיט והיוצא בה עובר. וקשה, א"כ מדוע הסתפק הפמ"ג בעניין בגד שעטנו אם עובר בו על איסור הוצאה בשבת, הרי לפי המג"א פשוט שעובר.

התשובה תפורסם בעז"ה בשבוע הבא

תשובה לגליון הקודם: שאלנו, מדוע בציצית שנשמטה רובה לא צריך לחזור ולברך ואילו בתפילין שנשמטו רובן צריך לחזור ולברך. וניתן לחלק ולומר שבציצית העיקר הוא הבגד ואפילו מקצת בגד נחשב בגד. על כן כל עוד לא נפל ממנו הבגד לגמרי נחשב שמקיים מצוות ציצית. אבל בתפילין המצווה היא בתפילין שלימות ודווקא בזה מקיים המצווה. על כן אם שנשמטו רובן כבר לא חשיב שמקיים המצווה וצריך לברך שוב.

היומי

בגמרא בדף נג. דנים האם מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא ממנה בטל ברוב או לא. ואמרינן התם תלוי הדבר האם הוא נחשב כדבר שיש לו מתירין ואז אפילו באלף לא מתבטל או לא היה דבר שיש לו מתירין ויכול להתבטל ברוב או באחד ומאה כדוגמת תרומה וכדומה.

ואנו יודעים שברגע שנכנס המעשר למחיצות ירושלים א"א לפדותו וע"ז אומרת הגמ' בעמוד ב' – "אמר רבא מחיצות לאכול דאורייתא מחיצות לקלוט דרבנן וכו'" ומסיקה הגמ' שאף שהקליטה הינה רק בגדר דין דרבנן אעפ"כ כבר נחשב המעשר דבר שאין לו מתירין משא"כ לגבי איסור דאורייתא חשיב דבר שיש לו מתירין והנפ"מ כמו שהזכרנו לעיל אם מתבטל או לא.

והנה בפסחים ל. כתב הר"ן בשם הרמב"ן שחמץ בפסח אסור במשהו ולא בטל משום שהיה דבר שיש לו מתירין שאחר הפסח יהא מותר ואע"פ שאחר הפסח יהא אסור מדרבנן אך כיון שמדאורייתא יהיה מותר, לגבי איסור דאורייתא היה דבר שיש לו מתירין והקשה בשאג"א סי' י"ב, דלכאור' בסוגייתנו מבואר שלא כדבריו שאע"פ שרק מדרבנן הוא אסור כבר חשיב דבר שאין לו מתירין. אע"פ שמדאורייתא היה דבר שיש לו מתירין.

ואפשר לתרץ שחמץ בפסח ודאי עתיד לצאת מאיסור תורה לאחר הפסח, ונאסר רק משום קנס חכמים וע"ז אפ"ל שלא קנסוהו להקל.

משא"כ במע"ש אין היתר בא אלא ע"י מעשה פדיה וכיון שחכמים אסרו לפדות הרי ההיתר לא עתיד לבא ואולי אפי' אם יפדה לא יועיל דאי עביד לא מהני (ע' חת"ס יו"ד צ"ו) ולכן חשיב דבר שיש לו מתירין. ובאופן אחר יש שתירצו שבחמץ לאחר הפסח מדאורייתא החמץ יותר מאיסורו ואם יאכלנו לא יאכל איסור משום כן הוי דבר שיש לו מתירין משא"כ כאן.

אך לפי"ז מתבאר שמע"ש הוי דבר שיש לו מתירין אפי' חוץ לירושלים וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהל' מע"ש הט"ז): "מע"ש בטל ברוב באיזה מעשר אמרו במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם וא"א לפדותו מאחר שנכנס". משמע שאם היה אפשר להחזירו או לפדותו הוי דבר שיש לו מתירין, ולכאור' הרמב"ם סותר עצמו במש"כ שם בהי"ד: "פירות מעשר שנתערבו בפירות חולין יאכל הכל בטהרה במקום או יפדה את המעשר לפיכך אם נתערבו בירושלים אסורין בכל שהן במינן הואיל והוא בירושלים הרי הוא כדבר שיש לו מתירין ויאכל הכל בטהרה". ומשמע שהוי דבר שיש לו מתירין רק בגלל שהוא בירושלים, וכן הק' בשער המלך פט"ו ממאכלות אסורות ה"י, ויש ליישב.

זולתך בראי עצמך

לקח

בפרשה

י' קָהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָל הָעֵדָה כָּל־עַם קְדָשִׁים וּבְתוֹכָם ד' וַיִּדְוַע תַּתְּנָשְׂאוּ עַל קָהָל ד' (ט"ז, ג.).
 "ומה ראה קורח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליעזר בן עוזיאל" (רש"י)

באחד מימי חול המועד ביקש רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל מתלמידו וכן משפחתו ר' דוד פינקל עט וקסת דיו. ר' דוד, שהיה חביב על רבי איסר זלמן ביותר מפני כשרונותיו, פקחותו ויראת השמים שבו, הבין מיד שאם ראש הישיבה מבקש לכתוב בחול המועד אין הדבר פשוט. אולם הואיל ורצה להבין פשר הדבר, נודעק וקרא: "חול המועד!!". לא שכחתי שהיום חול המועד" השיב רבי איסר זלמן "אבל עלי לכתוב משהו. אין בכך כלום במה שאני רוצה לכתוב, זה שום דבר אבל אני צריך לכתוב". "מה פירוש לכתוב בחול המועד, וכי זה עניין של דבר האבד?" שאל ר' דוד ולא הרפה. "ר' דוד היקר זה שום דבר, זה באמת שום דבר, אבל עבורי זה עניין של פיקוח נפש" – ענה רבינו לתמידו. "פיקוח נפש?" – נדהם ר' דוד. "כן" השיב לו ראש הישיבה "אצלי זה בבחינת פיקוח נפש, אבל כבר אמרתי לך שאין בכך כלום, זה שום דבר, אבל אצלי יש בעניין זה משום פיקוח נפש".

ר' דוד ידע שאצל רבינו כל מילה מדודה ושקולה, קם ממקומו והביא את העט ואת קסת הדיו. לקח ראש הישיבה את בעט, כתב מילים אחדות והכניס את הנייר לכיסו, לאחר כמן אמר "כעת אפשר להמשיך ללמוד". נדהם ר' דוד. הרי לא עתה אמר ראש הישיבה שעבורי יש בכתובה זו משום פיקוח נפש, וכעת לאחר שכתב מילים אחדות והכניס את אשר כתב לכיסו, הינו ממשיך ללמוד בניחותא? דבר זה נראה תמוה בעיניו ביותר.

ר' אחוד שלמה פיקסלר

הרגיש רבי איסר זלמן בתמיהתו, פנה אליו ואמר לו: "כידוע לך נכנסים בחול המועד מבקרים רבים כדי לאחל לי חג שמח. הואיל ומספר המבקרים הוא גדול, עלולים לעיתים לראות חסירון כלשהו אצל אחד המבקרים. ובכן, אמור אתה ר' דוד, יהודי מטריח את עצמו ובא לביתי כדי לאחל לי חג שמח האם צריך אני לראות את חסרונותיו?! מה אם כן עלי לעשות, כדי שלא אחשוב על חסרונותיו של אדם שבא לביתי לברכני?"

על הפסוק "עניןך לנוכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך" (משלי ד') אומר רבי יעקב מליסא, בעל נתיבות המשפט, שכידוע טבע בני האדם להכיר ולראות חסרונותיו של הזולת ואת המעלות של עצמם. לכן נאמר: "עניןך לנוכח יביטו", כאשר הינך רואה את חסרונות זולתך העומד לפניך, מיד – "ועפעפיך יישירו נגדך", התבונן אז כלפי עצמך, מי אתה ומה אתה. הסתכל נגדך – כלפי עצמך, תראה את חסרונותיך שלך, ואז תפסיק לראות את חסרונות זולתך ואת מגרעותיו.

את הפסוק הזה, הוסיף ואמר, כתבתי והכנסתי לכיסי. מידי פעם אני מוציא את הפתק, מתבונן בו, חושב על החסרונות שבי עצמי. בדרך כלל הנני כותב את הפסוק הזה לפני החג, אולם הפעם נשמט הדבר מזיכרוני ולכן נאלצתי לכתוב היום – בחול המועד. "אצלי זה עניין של פיקוח נפש".

אם לא הייתה בקרח רוח קינאה זו להיות בעצמו נשיא, להתנשא בעצמו על קהל ד', ודאי לא היה רואה במשה ואהרן מה שחשב ל"פגם של התנשאות". וכאן, בקורח, רואים אנו חידוש נוסף שפעמים אדם מדמיין שיש בשני מה שיש בו עצמו כשבאמת בשני אין מזה ולו מקצתו.

מזל טוב
 לתלמיד הישיבה הרב אליעזר מגן שליט"א
 ולבוגר הישיבה הרב אבינר אבוקרט שליט"א
 לדרגל קבלת בושר להוראה

מזל טוב
 ליהושע כהן (ו'), לנישואיו